

ÖZET

Planlama Uzmanlığı Tezi

TÜRKİYE'DE UYGULANAN YATIRIM TEŞVİK SİSTEMLERİ VE MEVCUT SİSTEMİN YAPISINA YÖNELİK ÖNERİLER

Emre ESER

Teşvikler, genel ekonomi politikasının en önemli uygulama araçlarından biri olup ekonomik birimleri belirli davranışlara yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede yatırım teşvikleri de toplam yatırım hacminin artırılarak üretimin ve istihdamın artırılması, sektörel gelişimin sağlanması, geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi gibi amaçlarla gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde sıkça kullanılmaktadır. Türkiye'de ise yatırım teşvikleri, uzun yıllardan beri yaygın bir şekilde kullanılmakta ve genel teşvik sisteminin omurgasını oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, geçmiş yıllarda uygulanan yatırım teşvik sistemlerinin analizi yapılarak Türkiye'de uygulanan yatırımlara yönelik teşviklerin etkinliğinin nasıl artırılabilirliğinin saptanmasıdır. Bu çerçevede, teşviklerin iktisadi kalkınma sürecindeki rolleri, türleri, amaçları ile çeşitli çalışmalar neticesinde ortaya konan etkinliklerine dair tespitler hakkında literatür taraması yapılmış ve seçilmiş ülke örneklerinde uygulanan yatırım teşvik politikaları ile programları incelenmiştir. Ayrıca yatırım teşvikleri ve 5084 sayılı Kanun çerçevesinde uygulanan bölgesel teşvik unsurlarının tarihsel gelişimleri ve uygulama sonuçları analiz edilerek yeni uygulamaya konan teşvik sistemi ile karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan analizler neticesinde, yatırım teşviklerinin yapısından kaynaklanan sorunlar nedeniyle yatırımları sektörel ve bölgesel açıdan yönlendirmede kimi zaman etkisiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 5084 sayılı Kanunun ise, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında yetersiz kaldığı ve teşvik kapsamında olan ve olmayan iller arasında haksız rekabet yarattığı tespit edilmiştir. Ayrıca temelini bu iki sistemden alan yeni yatırım teşvik sisteminin, araçlar bazında etkinliğinin artırılması, sektörel yönlendirmenin rasyonalizasyonu, bölgesel seçiciliğin odağının netleşmesi gibi açılardan iyileştirme ihtiyaçları bulunduğu görülmüştür. Bu kapsamda, eski teşvik programlarının uygulama sonuçları, yeni teşvik sisteminin yapısı ve ülke örnekleri dikkate alınarak Türkiye'de uygulanan yatırım teşviklerinin etkinliğinin artırılması için gerek yatırım teşviklerinin geneline gerekse yeni yatırım teşvik sistemi özeline yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: yatırım teşvikleri, bölgesel teşvikler, 5084 sayılı Kanun, sektörel yönlendirme, bölgesel seçicilik, yeni yatırım teşvik sistemi.

ABSTRACT

Thesis for Planning Expertise

INVESTMENT INCENTIVE SYSTEMS IN TURKEY AND PROPOSALS FOR THE STRUCTURE OF THE CURRENT SYSTEM

Emre ESER

Incentives, which are among the most important application tools of general economic policy, aim at guiding the economic units to particular behaviors. In this context, for the purposes such as increasing the production and employment through raising investment volume, ensuring sectoral development, developing less developed regions etc., investment incentives are frequently used not only in developing but also developed countries. Also in Turkey, investment incentives have been widely used for long time and form the backbone of the entire incentive system.

The main aim of the study is, by analyzing the investment incentive systems applied in the past years, to determine how to increase the efficiency of the investment incentives in Turkey. In this framework, literature on the roles in the economic development process, categories, purposes and the results of the various studies on efficiency of the incentives were surveyed and investment incentive policies and programs in selected country examples were analyzed. Furthermore, by assessing the historical backgrounds and the application results of both investment incentives and regional incentives, applied within the context of Law No. 5084, a comparative analysis of the system was made.

As a result of the analysis conducted during the study, it was concluded that due to the structural problems, sometimes, investment incentives were lack of effectiveness on the sectoral and regional guidance of the investments. Law No. 5084 was found to come up short in reducing the development gaps and cause unfair competition among the cities, covered by the law, and the ones, not covered. Moreover it was seen that the new investment incentive system, constructed upon the fundamentals of these two systems, needed to be improved in many areas such as enhancement of the efficiency in terms of measures, rationalization of the sectoral guidance, improvement of the focus of the regional selectivity. Within this context, taking into account of the application results of the previous incentive programs, the structure of new incentive system and the country examples, various proposals for both the entire investment incentives and new system were derived for increasing the efficiency of the investment incentives in Turkey.

Key words: investment incentives, regional incentives, Law No. 5084, sectoral guidance, regional selectivity, new investment incentive system.